
NYUSZTAY LÁSZLÓ

**A migráció néhány kérdése a BGF
Magyar Tudomány Ünnepe
nemzetközi tanulmányok szekciójában**

**Some aspects of migration in the Section “International Studies”
of Hungarian Science Festival on Budapest Business School**

The International Studies Section of the Conference devoted its attention and proceedings this year to one of the most important issues of the New World Order - international migration. In the beginning of the new millennium, massive and accelerating migration has become a chance to successfully overcome the growing demographic deficits in post-industrial Euro-Atlantic region on the one hand, and a serious challenge in terms of security, employment and socio-cultural adjustment and integration in the same region, on the other.

Speakers in the Section focused on the different aspects of the phenomenon. Beside the introductory lecture that stressed the strong inter-relation between globalisation, trans-nationalisation and human mobility, some presentations covered the European level, emphasising the significance of EU rules and common policies to handle the challenges. Local specific features of immigration were highlighted by case studies about the situation and recent developments in three countries sensitively concerned by the issue: Germany, Italy and Turkey.

The Author, in his capacities as the moderator of the Section's proceedings, offers a short overview of the contents of the presentations and the discussion and draws a few conclusions about the continuous actuality of migration research.

Az új, formálódó világrend egyik, a globalizációval, az interdependenciával, a transznacionalizációval és az egyenlőtlen fejlődéssel összefüggő jelensége a tömeges és felgyorsult migráció (PORTES és RUGGIE kissé talán túlzó szavaival: a migráció „a transznacionalizáció alrendszere”). Tekintettel arra, hogy a ma már évi több milliós népmozgások – különösen azok illegális formái – közvetlenül biztonságpolitikai kihatásúak, egyre bővül azon kormányzati, akadémiai és egyéb kutatások köre, amelyek a jelenség tényeit, tendenciáit, társadalmi-gazdasági okait és következményeit kísérlik meg feltárni.

A napjainkban szaporodó migráció-esettanulmányok, országelemzések általában részletesen leírják a jelenség fogalmát, történeti szakaszait. Teret szentelnek a népmozgások irányainak, felvázolva azokat az ország-, illetve korszak-specifikus tényezőket, amelyek a migránsokat a kibocsátó (származási) ország időleges, vagy végleges elhagyására, másrészt a befogadó (cél-) ország választására készítetik (a szakirodalomban: „push”, illetve „pull” faktorok). Érzékeltetik a népvándorlások dimenzióit és megoszlását, származási országok, célországok és szakmai területek szerint. Bemutatják az adott kormányok migrációs politikáit, mozgásterét, a jogalkotás és jogalkalmazás tartalmi kérdéseit, EU-tagállamok esetében nemzetállami és uniós szinteket is beleértve. Elemzik a migráció társadalmi hatásait, különös figyelemmel a beilleszkedés, foglalkoztatás, oktatás, kulturális aspektusok kérdéseire. Végző elemzéseikben megkísérlik megvonni a migrációs folyamatok „költség-haszon” mérlegét, azaz kimutatni, hogy a befelé irányuló népmozgás, mint munkaerő-forrás ellensúlyozza-e az

adott országból történő elvándorlás okozta humánerőforrás-kiesést, illetve gazdasági-társadalmi haszna arányban áll-e az általa generált kihívások és feladatok kezelésének költségeivel.

A nemzetközi migráció kérdésköre jelentőségének megfelelő hangsúllyal volt jelen Főiskolánk 2010 novemberi tudomány napi konferenciájának Nemzetközi Tanulmányok szekciójában. Az ott elhangzott prezentációk közül összesen hat foglalkozott a kérdéssel, közülük három szélesebb tematikájú, a jelenség általános, elméleti és össz-európai vonatkozásait taglalta, másik három – műfajilag inkább esettanulmányok – pedig a népmozgások gyakorlati-politikai és gazdasági-társadalmi aspektusainak szentelt figyelmet, három ország tapasztalatainak tükrében.¹

(Fogalmak, dimenziók, kihívások) A sorozat bevezető előadásának szerzője PÓLYI CSABA, a migrációs kérdéskör néhány alapfogalmának áttekintését követően ENSZ-statisztikai adatokkal érzékelteti a jelenség közelmúltbeli és jelenlegi dimenzióit, azok változásait. Ezekből kiderül, hogy 2010-ben a világ migráns népessége 213,9 millió fő, a szám tíz év alatt több mint egyharmadával nőtt. A migránsok közel 8%-a menekült, kibocsátó földrészek között első helyen Ázsia áll. A világszervezet becslései szerint a 2000-es évek közepén az illegális bevándorlók száma 20-30 millió. (A szerző utal a nemzetközi migráció nyilvántartásának statisztikai nehézségeire.)

A tanulmány megkülönbözteti a legális és illegális, önkéntes és kényszer-migráció fogalmát, érintve az elhatárolás jogi és szociológiai problémáit. Rövid ismertetést nyújt a nemzetközi migráció okait-háttérét magyarázó kutatások egyes irányzatairól, a behaviorista, neoklasszikus és strukturalista iskolák képviselőitől egészen a napjainkban mainstream irányzatnak tekinthető transznacionális megközelítésekig. Kitér a migráció irány-változásaira, származási, befogadó és tranzit-országok történeti szerep-váltásaira. Következtetése szerint a nemzetközi migráció mai globális iránya a Dél-Észak és Kelet-Nyugat vonulat, amelynek így Nyugat-Európa a fő befogadója, másfelől számottevő a növekedés az USA irányában is, amely a nemzetközi migráció több mint egynegyedét fogadja be, döntően az amerikai kontinensről.

A nemzetközi népmozgások földrészenként megoszlásának pontos, statisztikákkal alátámasztott bemutatása mellett a tanulmány teret szentel a migrációs kihívások nemzetközi intézményi kezelésének, különös tekintettel az ENSZ és az általa létrehozott multilaterális testületek és fórumok (Nemzetközi Migráció Globális Bizottsága, Globális Migrációs Csoport stb.), amelyek olyan alapvető fontosságú kérdéskörökkel foglalkoznak, mint fejlődés és migráció kapcsolata, emberi jogok és migráció, együttműködés az emberkereskedelem visszaszorítása, továbbá a migráció kiváltó okainak – szegénység, munkanélküliség, üldözete-

¹ A szekcióban elhangzott előadások alapjául szolgáló tanulmányok teljes szövegét, valamint még két, a témakörhöz szorosan kapcsolódó elemzést a BGF KKK kb. jelen kötettel egy időben tervezi megjelentetni, egy külön, tematikus összeállításban, főiskolai oktatási célokat szolgáló tanulmány-kötetként, „A nemzetközi migráció néhány kérdése az új évezred elején” címmel.

tés – leküzdése érdekében. A szerző véleménye szerint e szervezeti keretek létrehozása és az elindult szakmai eszmecsere sorozat csak a folyamat első lépésének tekinthető, konkrét eredmények a közösen elfogadott elvárások nemzetközi jogi normákba foglalásától várhatók majd.

Az elemzés kiterjed a migráció néhány jelenlegi, illetve hosszabb távú kihívására is. A már prognosztizálható demográfiai trendek mellett itt említhetők olyan valószínű *push*-faktorok, mint a fejlődő országok munkaerő-kínálatának további növekedése, a Dél-Dél irányú vándorlások, vagy a klímaváltozás migrációt ösztönző hatásai. Mindez tovább élezheti egyrészt a célországok belső társadalmi feszültségeit, másrészt a kibocsátó és befogadó országok egymás közti viszonyait.

(*Migráció, Európa, integráció*) A történelem folyamán földrészünk, Európa a nemzetközi népvándorlások fontos szereplője volt és maradt napjainkban is. Az első hullám a gyarmatbirodalmak kialakulása, amikor európaiak hódítottak meg távoli világrészeket és telepedtek meg a frissen megszerzett kolóniákon. A másik, ezzel ellentétes áramlat a 20. század folyamán és a 21. század eddig eltelt első évtizedében tapasztalható, lényege a gyarmatokról, majd a gyarmati sorból felszabadult afrikai, ázsiai és latin-amerikai országokból érkezők tömeges bevándorlása az európai földrész fejlett országaiba.

Amint VÁNDOR JÁNOS előadásában arra rámutatott, az európaiak tengerentúli kolonizációja – amellet, hogy gyökeres gazdasági-társadalmi változásokat okozott a gyarmatokon – súlyos kulturális kollíziókat is okozott. Hasonlóképpen az elmúlt évszázad bevándorlási hullámai Európában – bár nem eredményeztek az előzőhöz hasonló változásokat a befogadó országok politikai és gazdasági viszonyaiban – komoly inter-kulturális kihívásokkal jártak és járnak napjainkban is. Ez a mellett is így van, hangsúlyozódik a tanulmányban, hogy Európa demokratikus jogállamai – társadalmak alapértékeivel összhangban – lehetővé tették, hogy a bevándorlók többé-kevésbé autonóm módon megőrizhessék saját kultúrájukat és így számos országban kialakulhatott egy – a hivatallóság és a közvélemény által is sokáig elfogadott multikulturális együttélés.

A szerző szerint a migráció kérdései az európai integráción belül két szakaszban, az 1980-as, majd az 1990-es években kerültek előtérbe. Az előbbi évtizedben a kérdés napirendre tűzésének oka elsősorban az integráció belső fejlődésében rejlik, nevezetesen a tagországok állampolgárainak közösségen belüli szabad mozgását szabályozó schengeni egyezmény kapcsán szükségessé vált a „közösségen kívüliek” kérdéseinek rendezése, a közösségi határok védelme, a menekültügy szabályozása. Az 1990-évtizedben pedig a földrész korábbi politikai megosztottságának végével egyrészt tovább erősödött és új dimenziókat öltött a szomszédos kontinensekről történő, valamint az „Európán belüli” bevándorlás, másrészt a nemzetközi biztonságpolitikai diskurzus agendáján olyan új, közös fellépést igénylő kockázatok kaptak kiemelt figyelmet, mint a nemzetközi terrorizmus, a nemzetközi szervezett bűnözés, vagy az embercsempészet.

Az említett kihívásokra adandó európai közösségi/uniós válaszok jó összefoglalását találjuk már a bevezető előadásban is. PÓLYI CSABA – a migráció „háromszintű” (nemzetállami, regionális és multilaterális) kezelésén belül – fi-

gyelmet szentel az Európai Unió bevándorlás-politikája fejlődés-történetének, Schengentől, Maastrichton és Amszterdamon át egészen a lisszaboni szerződésig, különös tekintettel a közös migrációs politika menekültügyek, harmadik országok állampolgárainak bevándorlása probléma-köreire.

VÁNDOR JÁNOS előadásában hangsúlyt kapnak a migráció és az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának összefüggései. E kapcsolódások nyilvánvalóak, hiszen az unió országaiba történő, ma már sokmillió bevándorlás – szűk értelemben vett gazdasági haszna mellett – olyan sokrétű társadalmi és kulturális kihívásokat hordoz, amely napjainkban több tagállamban is feszültségekhez vezet és biztonsági kockázatokat is felvet. A szerző ide sorolja többek között a migránsoknak a befogadó társadalmaktól eltérő gazdasági, foglalkoztatási pozícióit, vallási, kulturális hátterét, szokásrendjét, önálló identitásaik, érdektudatuk és érdek-képviselőik erősödését, továbbá az állami belpolitikai tényezők azon késztetését, hogy gazdasági-társadalmi válságok idején a bevándorló csoportokban véljék megtalálni a feszültségek felelőseit. Mindezek hozzájárulnak ahhoz, hogy a kérdés a közös kül- és biztonságpolitika mindkét dimenziójában, tehát az Unió harmadik államokkal való külpolitikai kapcsolataiban, másrészt saját belső biztonságának aspektusában is folyamatosan napirenden maradjon.

Ez utóbbi kérdéskörrel függnek össze az Európai Unió azon újabb törekvései, amelyek a személyek Unión belüli jogszerű mozgásának, lényegében a legális bevándorlásnak a támogatását célozzák. Amint azt CSEJTEI ISTVÁN előadásában bemutatta, ide tartozik mindenek előtt a „mobilitási partnerség” programja, amely az uniós szomszédságpolitika keretei között kínál lehetőséget kezdetben az Uniótól délre fekvő országok irányában, majd a 2000-es évtized utolsó éveitől a keleti szomszédsági térség országai felé is.

A szerző részletesen áttekinti a program négy cél-térségével (Mediterráneum, Fekete Afrika, Kelet-Európa és Oroszország) elképzelt – és részben már a megvalósulás irányában elindult – partnerségi megállapodások kialakulását, amelyek célja egy, a négy térség + maga az Unió számára is hasznot hajtó, szervezett és ellenőrzött migrációs folyamat biztosítása. A partnerségek körülírják a legális bevándorlás feltételeit, az illegális migráció visszaszorításának módjait, a visszafogadásra vonatkozó kötelezettség-vállalásokat, a határ-ellenőrzés és okmánybiztonság kérdéseit, rögzítik a partner-országok EU-val való együttműködésének módjait, fenti célok elérésének érdekében. Végül tartalmaz olyan intézkedéseket is, amelyek a származási országba hazatérő migránsok visszailleszkedésének megkönnyítésére, illetve az uniós tagállamok és a partner-országok gazdasági együttműködésének javítására irányulnak.

Amint az előadásban hangsúlyozódik, bármennyire is stratégiai fontosságú az EU számára a kérdésben történő előrelépés, a bevándorlással kapcsolatos intézkedések (például munkaerőpiac-nyitás) nagy része tagállami hatáskörben van, így a partnerségi programokban eddig elért eredmények szerények és a közeli jövőben is csak lassú előrehaladás várható. Első konkrét vívmánynak értékelhető a területen a 2009. végén elfogadott, 2009-2014. évekre szóló Stockholmi Program, amely a migráció globális megközelítésének alapján olyan alapvető irányokban tartalmaz előre-lépést, mint a partner-országok migrációs helyzetének elemzése, a velük való párbeszéd kereteinek kialakítása, együtt-

működési platformokat kimunkáló vegyes-bizottságok felállítása, végül a konkrét mobilitási partnerségek, amelyek magukba foglalják az Unió „migrációs menedzsmentjének” kialakítását is. A szerző végül ismerteti a partnerségek legújabb fejleményeit, különös figyelmet szentelve a 2011. év második felében esedékes lengyel EU-elnökség ambiciózus partnerségi elképzeléseinek és a Bizottság új kezdeményezéseinek az adott területen.

(*Esettanulmányok: Európa, Amerika*) A szekcióban előadott három esettanulmány egyike az Európába irányuló bevándorlás egy – mára „klasszikusnak” tekinthető – vonulatával (török bevándorlás Németországba), a másik a népmozgások által szintén hagyományosan érintett Olaszország migrációs helyzetével foglalkozik, míg a harmadik egy viszonylag új jelenséget, az Amerikai Egyesült Államokba irányuló kínai bevándorlás kérdését tárgyalja,

BENYÓ MARIANNA előadásában a török bevándorlók németországi beilleszkedésének helyzetét vizsgálja. Azt a ma már négy évtizedes folyamatot, amelynek ambivalens eredményei nemrég meglehetősen szkeptikus megjegyzésekre készítettek ANGELA MERKEL kancellárt a multikulturalizmus realitásait és jövőjét illetően. A szerző más német vezető politikusok véleményét is idézi, köztük az államfőt, amely szerint a ma már közel 3 milliós, jórészt tanulatlan török bevándorló jó része számára nehézséget jelent a nyugati értékrend, a polgári demokratikus jogállam – alkotmányban is rögzített – követelményeinek elsajátítása, így elkülönülnek a befogadó ország társadalmától.

A szerző a németországi török közösséget a muszlim vallás és kulturális környezet szempontjából jellemzi és ehhez NECLA KELEK török születésű, Németországban élő szociológusnő kutatásait veszi alapul, amelyek németországi recepciója egyébként ellentmondásos. KELEK kiindulópontja szerint a török kisebbség beilleszkedési zavarai mögött végső soron a muszlim vallás áll, amelynek értékei eltérnek a német normáktól. Ez a vallás máig megtartotta archaikus jellegét és nem képes a modernizációra. A török migránsoknak csupán kisebbsége tartozik a radikális, fundamentalista muszlim irányzatokhoz, de egyedül utóbbiak rendelkeznek a bevándorlók körében komoly ideológiai és szervezeti befolyással, valamint külföldi támogatásban is részesülnek.

Az előadás részletesen ismerteti KELEK kutatásait a török bevándorló nők muszlim közösségekben betöltött helyét-szerepét, amely a legkeményebb válaszfal a migránsok és a többségi nemzet között. Kitér olyan kérdésekre, mint a nők alávetettsége, a férjhezadási szokások, a házasságon belüli alárendelt szerep, a családon belüli hierarchia, a gyermekek helyzete, a férjjel, családdal szembeni alázat és engedelmisség tradíciói, az engedetlenség gyakran drasztikus megtorlása, és egyéb, a muszlim közösségekre jellemző sajátosságok. KELEK konklúziója szerint a nő helyzete a muszlim családban kilátástalan, illetve egyedül az anyaszerepben teljesülhet ki, „a szerelem az anya és Allah számára fenntartott”, a feleség, az asszony pusztá tulajdon – s mindez, lényegét tekintve, változatlanul fennmarad a német közegben idegen testként működő török közösségekben.

A szerző maga nem foglal állást KELEK következtetéseiről, e helyett szembe-síti a szociológusnő álláspontját FERIDUN ZAIMOGLU íróéval, aki úgy véli, hogy nincs igaza azoknak, akik a német befogadó közeg és a bevándorlók ellentétei

áthidalhatatlanok, sőt az immár négy évtizedes németországi török jelenlét inkább sikertörténetnek tekinthető.

A két álláspont között hidat képezhet a jövő felé a német szövetségi belügyminiszternek – a tanulmányban szintén idézett – nyilatkozata, amely szerint a német társadalom kész a muszlim vallás befogadására, de elutasítja az iszlám politikai ideológiáját és aspirációit. Amiben – úgy tűnik – a németországi migráció-diskurzus minden szereplője egyetért: Németország számára a bevándorlók integrálása az egyik legfontosabb társadalompolitikai feladat, ma és a jövőben.

A nemzetközi népmozgások elmúlt évszázadát kutató szerzők egyetértének abban, hogy a jelenség által érintett európai országok között Olaszország előkelő helyen áll. Közismert adat például, hogy a kifelé irányuló, történelmi okokra visszavezethető évszázados emigráció következményeként ma már 60-65 millió olasz származású ember él a határokon kívül, számuk magasabb, mint az országon belüli lakosságé. És az is jól ismert tény, hogy az ország elmúlt évtizedei során az egyik legmarkánsabb társadalmi kihívás az elmaradottságot, szegénységet nehezen leküzdő déli tartományokból a fejlettebb, gazdag északi régiókba történő belső népmozgás volt.

NYUSZTAY LÁSZLÓ esettanulmánya áttekintést ad az Olaszországot érintő népmozgások egyes történelmi korszakairól, amelyek során Itália emigránsok kibocsátó országából fokozatosan külföldi migránsokat befogadó országgá vált. Megállapítása szerint napjainkra a migrációs problémakör időszerű és következményeiben legmarkánsabb folyamata az Itáliába irányuló, tömegessé vált – zömében afrikai és kelet-közép-európai bevándorlás, amely az elmúlt két évtizedben jelentősen megváltoztatta az ország nemzeti-etnikai összetételét. Hivatalos statisztikai források szerint 2008-ban az országban 4,3 millió legális bevándorló élt, a lakosság 7%-a, ezzel az adattal Itália az Európai Unió befogadó országainak élmezőnyében foglal helyet, nem számítva az országban tartózkodó egy-másfél millióra becsült illegális külföldi személyt. A bevándorlók közel egyharmada muszlim vallású (marokkói, tunéziai stb.), e mellett külön problematikus csoportot alkotnak a milliós nagyságrendű romániai migránsok, akik közül számosan jelentenek az egymást követő kormányok számára fokozott biztonságpolitikai, szociális és nem ritkán közbiztonsági kihívást.

Az előadás megkísérelti feltárni a jelenség itáliai dimenzióit és eddig mérhető, fő hatásait. Figyelmet szentel Olaszország, mint migrációs célország vonzástényezőinek, amelyek között említi a kibocsátó országokhoz való földrajzi közelséget, a második világháború utáni gyors gazdasági felzárkózás és európai emancipáció pozitív hatásait, a gazdaság fokozódó munkaerő-szükségletét, másrészt a társadalom hagyományosan befogadó attitűdjét és az ezzel összefüggő, sokáig viszonylag laza és megengedő bevándorlás-politikát és jogalkotást, végül az olasz – mint neolatin nyelv – viszonylag könnyű elsajátíthatóságát egyes, azonos nyelvcsaládhoz tartozó migráns csoportok számára.

A szerző statisztikai adatok segítségével mutatja be az Olaszországba bevándorlók kibocsátó országok, valamint a letelepedési helyül választott olasz régiók szerinti megoszlását, továbbá áttekintést ad a munkavállalók szektorok szerinti elhelyezkedési arányairól. Az eredmények nem meglepőek, hiszen tudott tény, hogy a bevándorlók túlnyomó többsége Észak- és Közép-Olaszország régióiban

koncentrálódik és főként az építőiparban, családi szolgáltatásokban és kisebb részben a mezőgazdaságban talál foglalkoztatást.

A tanulmány bemutatja az olasz kormányzati migrációs politikák elmúlt parlamenti ciklusokban tapasztalható változásait. Azt a lassú jogalkotási és -alkalmazási evolúciót, amely során a kezdetben liberális-támogató jogszabályi háttér napjainkra jelentős mértékben szigorodott, számottevően megnehezítve az olasz területre való illegális belépést, szankcionálva a túl-tartózkodást, és korlátok közé szorítva egyes bevándorló-csoportok „nomád életvitelét”, s a mindezekből fakadó közbiztonsági kockázatokat. Érzékelteti azt is, hogy a folyamat nem mentes az elfogadtatás nehézségeitől, sem a migránsok részéről, sem az olasz társadalom körében, amint azt az utóbbi hónapok konfliktusai is jelzik.

A szerző következtetése szerint a tömeges és felgyorsult bevándorlás komoly próbatétel elé állítja az olasz politikai élet mindkét, hagyományosan befolyásos áramlatát. A konzervatív jobboldal – amelynek tradíciói közé tartozik a kemény rendpártiság – úgy tűnik, drákói intézkedésekkel sem képes a probléma tartós kezelésére, bár abban kétségtelenül elért részeredményeket. A szocialista és liberális baloldal pedig képtelen megküzdeni azzal az ellentmondással, amely a bevándorlással összefüggésben drámaian romló közbiztonság javítása érdekében szükséges állami intézkedések és a balliberális ideológiai hagyomány (egyenlőség-eszme, multi-kulturalizmus, állam szerepének korlátozása) között feszül.

SZILÁGYI JUDIT esettanulmányában az USA-ba irányuló kínai migrációnak szentel figyelmet. Előadásának mind kiindulópontja, mind tartalmi mondanivalója eltér az előzőektől, s ez annak az egyedülállóan sajátos szerepnek tudható be, amelyet az Amerikai Egyesült Államok egész történelme során migrációs célországként betölt. Hiszen közsímet, hogy az amerikai földrész felfedezéséhez, majd az USA történetéhez, gazdaság- és kultúrtörténetéhez szervesen hozzátartozik az európaiak tömeges „kirajzása” éppúgy, mint a más világrészekről induló szintén folyamatos bevándorlás.

E sajátos helyzet jellemzője, hogy a történelmi léptékkal mérve „fiatal” állam fejlődését és arculatát folyamatosan alakította a bevándorlás, a szakadatlanul és tömegesen beáramló, igen heterogén népcsoportok integrálásának komoly történelmi tapasztalatai halmozódtak fel (olvasztótégely szerep), továbbá, hogy a kifelé irányuló népmozgások sohasem voltak jelentősek és lényegében egyes korábban bevándorolt, döntően európai származású személyek repatriálására korlátozódtak. Végül az is jól ismert tény, hogy az Egyesült Államok az utóbbi évtizedekben erősen korlátozza a legálisan betelepülők számát, bevándorlási politikája egyre szigorúbban tervezett és preferenciákra épülő. A legnagyobb keretszámot a családi alapú bevándorlás kapja, e mellett kisebb jelentőségű a földrajzi alapú (diverzitás) bevándorlás, valamint a humanitárius alapon történő befogadás. A második preferenciális csoportot a foglalkoztatási alapú bevándorlás képezi, tehát azok befogadása, akik munkájára, szaktudására bizonyítottan szükség van az USA munkaerő-piacán.

A szerző utal arra, hogy a kínaiak bevándorlása az országba nem új keletű jelenség, a 19. században vált jelentős méretűvé. A kaliforniai aranyláz, valamint a transzkontinentális vasút építése kapcsán az országba áramló kínaiak nem örvendtek túl nagy népszerűségnek, a bevándorlásuk megakadályozására

hozott 1882-es törvény máig az egyetlen az USA történelmében, amely tisztán faji alapon tiltotta meg a migrációt. A kínai bevándorlókkal kapcsolatos diszkriminatív bevándorlás-politika csak a II. világháború idején létrejött amerikai-kínai együttműködés kapcsán enyhült, a fő hullám azonban még évtizedekkel későbbre tehető, miután 1965-ben feloldották a nemzeti kvótákat is.

Az előadásban idézett hivatalos adatok szerint az ázsiai bevándorlók legnagyobb arányban (22%) ma is Kínából érkeznek, jelenleg mintegy 3,3 millió kínai él az Egyesült Államokban, ami a népesség nagyjából 1 százaléka. Míg korábban a kínai migránsok között jelentős volt a képzetlen munkaerő aránya, addig az új bevándorlók már egyre növekvő mértékben a kínai úrgazdag üzleti, illetve a tudományos elithez tartoznak, akik elsősorban az Egyesült Államokat választják lakóhelyül. Egyre jelentősebb a befektetőként megjelenő kínaiak száma és gazdasági hatása is. Ennek kedvezett az a tény, hogy az 1990-es években az Egyesült Államokban megalkotott rugalmas befektetői bevándorlási politikát az OBAMA-adminisztráció meghosszabbította, elsősorban a pénzügyi világválság miatt megcsappanó hitelezés külföldi forrásokkal történő pótlása érdekében. Ennek eredményeként 2009 végére a kínaiak váltak a domináns csoporttá a befektetőket előnyben részesítő bevándorlási preferenciák kedvezményezettjei között.

Ugyanakkor a világgazdasági válság kapcsán az Egyesült Államokban is megerősödtek a bevándorlás-ellenes hangok, amelyek elsősorban azt a tényt emelik ki, hogy rövid távon csekély a migráció gazdasági előnye, inkább a hazai képzetlen munkaerőt kiszorító hatásai érezhetőek. Elemzők azonban kimutatták, hogy ha az egyetemi végzettségűek körében növekszik egy százalékkal a bevándoroltak aránya, attól egyes számítások szerint 6 százalékkal emelkedik az egy főre eső szabadalmak száma. Ez tovább erősíti a kínai bevándorlók pozícióit, hiszen körükben meredeken nő a felsőfokú végzettségűek száma és például már 1998-tól kínai és indiai születésű mérnökök irányítják a Szilícium-völgy vállalkozásainak negyedét.

Az előadás kitér a kínai migrációs minták időbeli alakulására, kor, nem, végzettség szerinti megoszlására, valamint gazdasági, társadalmi, és kulturális hatásaira. Utal arra, hogy az USA-ban élő kínai bevándorlók – más célországaihoz hasonlóan – többé-kevésbé zárt közösségekben élnek, komolyabb közbiztonsági vagy egyéb kockázatot nem jelentenek, társadalmi recepciójuk más származási országból érkezettekénél általában nem rosszabb. Az ország közvéleményében folyó vitákban nem annyira a kínai, inkább a hispán bevándorlás tűnik fel első sorban kezelendő kihívásként. A politikai diskurzusban ugyanakkor felmerül a kérdés: hogyan, milyen mértékben lesz képes ellátni az USA egyre heterogénebbé váló társadalma a hagyományos olvasztótégelyszerepet, beleértve például a több mint 3 milliós kínai népesség integrálását.

A tanulmány végkövetkeztetése szerint a kínai migráció az USA számára a közvetlen gazdasági és tudományos-technológiai hasznon túl még egy stratégiai esélyt kínál a *soft power* alkalmazására: a területén élő és dolgozó, magas képzettségű és befolyásos kínaiak útján, érdekeinek megfelelő hatást gyakorolni egy feltörekvő világhatalom szellemi potenciáljára. Hasonlóan érdekes csak a jövőben megválaszolható kérdés az esély fordítottja is, azaz, hogy képesek lesz-

nek-e az USA-ban élő és tevékenykedő kínai gazdasági és tudományos személyiségek érdemi szellemi-politikai befolyásra az Egyesült Államok globális politikájában, döntéshozatalában.

(*Következtetések*) Az elhangzott előadásokban és hozzászólásokban megfogalmazott néhány következtetés az alábbiakban foglalható össze:

- Amint az előadásokban ez hangsúlyozódik, a nemzetközi migráció a globalizáció szerves részjelensége, amely a globális folyamatokkal (transznacionalizáció, interdependencia), továbbá a globális problémákkal (szegénység, népesség-robbanás, munkanélküliség,) szorosan összefügg. Az általa generált kihívások kezelése ezért nem képzelhető el nemzetállami keretek között, csak a nemzetközi együttműködés eszközeivel.
- A nemzetközi népmozgások és Európa viszonya sok évszázados múltra visszatekintő, bonyolult, több-rétegű jelenség, amelynek tartalma, iránya és hatásai – korszak-specifikus történeti és gazdaságtörténeti tényezők hatására – jelentős változásokat mutatnak. A folyamat nem tekinthető lezártnak, a bevándorlás, a nemzetközi és európai gazdaság- és társadalomtörténet hosszú távú jelenségeként mutatkozik.
- A bevándorlás Európa számára egyaránt jelent esélyt és kihívást. Esélyt jelent arra, hogy a kontinens országai legalább részlegesen képesek legyenek pótolni az évszázados, tömeges emigráció, továbbá a kedvezőtlenül alakuló demográfiai folyamatok következtében előállt humánerőforrás-deficitet. A több milliós, jelentős részében illegális bevándorló népesség ugyanakkor nem lebecsülendő jogalkotási és -alkalmazási, közbiztonsági, gazdasági, szociális és kulturális kihívást és kockázatot jelent, amelyek kezelése ez ideig felemás eredményeket mutat, s ez megosztja az európai közvéleményt.
- A bevándorlás témájáról folyó diskurzus az európai politikai napirend egyik fő kérdésévé vált az új évezred elején. E diskurzusban az egyes szereplők, illetve közvélemény-tényezők prioritásai eltérőek. A média (különösen a napi sajtó és a bulvár) érdeklődésének előterében a beilleszkedés anomáliái, a közbiztonságot veszélyeztető, kirívó jelenségek, az egyes bevándorlók által elkövetett, a közvéleményt felkavaró súlyos bűncselekmények állnak, a kommentárok, riportok, sajtóviták ritkán jutnak túl a közhely szintű magyarázatokon. Az érintett célszágok lakosságának növekvő része feladni lát-szik korábbi, döntően. befogadó attitűdjét, amely egyre inkább a biztonság- és munkahely-féltésnek adja át a helyét.
- A kérdést kutató humán értelmiség, főként a politológusok figyelme elsősorban a bevándorlás által felvetett olyan politika-elméleti kérdésekre irányul, mint például a nemzetállami határok és szuverenitás, a vesztfáliai rendszer eróziója, biztonságigény vs. emberi jogok ellentmondása, az Iszlám szerepe Európában, stb. A politikai pártok és mozgalmak közül a mérsékelték egyensúlyozni igyekeznek a mainstream (rendpárti) választói akarat és az Európa-konform migrációs politika és jogalkotás követelményei között, míg a szélsőségesek megkísérlik a tényleges kockázatokat a maguk ideológiai-politikai pozíciói erősítésére kihasználni. Végül, maguk a migránsok számára az utóbbi években az tűnik a legfontosabbnak, hogy megvédjék saját biztonságukat,

létrehozzák civil érdekvédelmi szervezeteiket és sajtójukat, mint a „másik oldal” érveit is felvonultató „alternatív diskurzus” kereteit.

- HUNTINGTON víziója, valamint MERKEL kancellár minapi borúlátó értékelése éppúgy, mint SÁRKÖZY elnök, vagy BERLUSCONI miniszterelnök újabb keletű nyilatkozatai tartalmazhatnak túlzó megállapításokat. A legutóbbi időszak franciaországi és olaszországi fejleményei azonban figyelmeztetnek arra, hogy a „Tizenötök Európája” nem volt kellően felkészült a 2000-es évek új migrációs hullámára, beleértve az Európai Unió 2004–2007-es bővítéséből adódó folyamatokat. Amint erre számos elemző rámutat, a „fejlett Nyugat” egyre inkább rákényszerül, hogy érdemben foglalkozzék a fejlődő országok, főként „az elfelejtett Afrika” problémáival, amint Kelet-Közép-Európa felzárkózó országai sem kerülhetik el a szembenézést saját társadalmi kihívásaikkal, beleértve a roma lakosság helyzetét.
- A nemzetközi migrációval kapcsolatos, sokasodó és tovább élesedő kihívások kezelésére az Európai Uniónak is egyre nagyobb figyelmet kell fordítania, beleértve új, korszerű és hatékony eszközök kifejlesztését, s a belső, közismerten bonyolult döntéshozatal felgyorsítását is. Ezzel kapcsolatban megerősödik annak a felismerésnek a szükségessége, hogy az Unió számára mind az afrikai, mediterrán, mind a keleti szomszédság stabilitásához primer stratégiai érdekei fűződnek. Az EU új szomszédságpolitikája és a Keleti Partnerség programjai várhatóan jelentősen hozzájárulnak a migrációs folyamatok eredményes kezeléséhez.

Felhasznált irodalom

FUKUYAMA, FRANCIS: Bizalom. Európa, Bp., 2007.

HUNTINGTON, SAMUEL: The Challenges of American National Identity, Simon and Shuster, New York, 2004.

PORTES, ALEJANDRO, DEWIND, JOSH (eds.): Rethinking Migration, New Theoretical and Empirical Perspectives, Centre for Migration Studies of New York, 2008.